

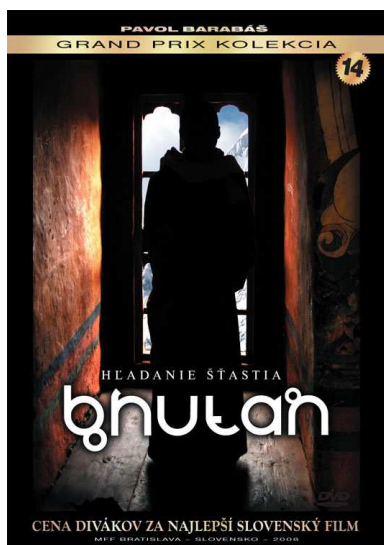


*Uvádza dokumentárny film*

# BHUTAN

## Hľadanie šťastia

**Premiéra: 23.10.2008**



|                 |                                                             |
|-----------------|-------------------------------------------------------------|
| Réžia a kamera: | <b>Pavol Barabáš</b>                                        |
| Scenár:         | <b>Pavol Barabáš</b>                                        |
| Strih:          | <b>Matej Beneš</b>                                          |
| Hudba:          | <b>Maok</b>                                                 |
| Produkcia:      | <b>K2 studio</b>                                            |
| Dĺžka:          | <b>33 minút</b>                                             |
| Formát:         | <b>16:9</b>                                                 |
| Prístupnosť:    | <b>všetky vekové kategórie</b>                              |
| info:           | <b><a href="http://www.k2studio.sk">www.k2studio.sk</a></b> |

Hovorí sa, že na Bhután zabudli ľudia, ale nikdy nie bohovia. Starodávne horské kráľovstvo učupené medzi indickým Assámom a čínskym Tibetom domorodci nazývajú po svojom - Zem hrmiaceho draka. Putovanie zabudnutou krajinou, v ktorej ľudia uctievať všetko živé, je rozprávaním o šťastí. Vnútorň pokoj tu je cennejší, než zhon za materiálou sveta, a harmónia s prírodou sú všetkému nadradené princípy. Dobrý kráľ sa stará o blaho poddaných. Namiesto hrubého domáceho produktu presadzuje hrubé domáce šťastie. Je to akoby rozprávkový svet. Malé himalájske kráľovstvo si totiž v krehkom ponímaní šťastia zvolilo zvláštnu cestu. Možno, že správnu. Zatiaľ...

## V RÍŠI DRAKA

„Hrubé domáce šťastie je dôležitejšie ako hrubý domáci produkt,“  
deklaruje uctievaný kráľ Bhutánu

Existujú len dve cesty. Cudzinec sa sem dostane buď po zemi, cez vyhradený hraničný prechod, alebo vzduchom. Druhá možnosť je oveľa mystickejšia, núka pohľad pre bohov. Priam sa dotýka Nepálu a najvyšších hôr sveta, ktoré už dávno stratili svoj pokoj a nedotknuteľnosť. Žiadna pravidelná linka tadiaľto nelieta. Žiadna, okrem kráľovského národného prepravcu Druk Air, nesmie pristáť v Bhutáne. Zabudnutej krajine učupenej medzi indickým Assámom a čínskym Tibetom. Nielen majestátne hory chránia túto najnedotknuteľnejšiu kultúrnu a prírodnou oázu sveta pred votrelcami. „Videl a zažil som už mnohé vzácne kultúry, ale prechod Bhutánom bol pre mňa cestou do rozprávky,“ vraví uznávaný dokumentarista Pavol Barabáš, ktorý sa so skupinou piatich kamarátov vybral na ďalšiu expedíciu proti prúdu času.

### Pohľad pre bohov

„Počas hodinového letu z preľudneného nepálskeho Kathmandú do Bhutánskeho kráľovstva sa pod nami ako ostrovy z mora oblokov vynárali zasnežené osemtisícovky. Ožili v nás spomienky na míľniky slovenského himalájskeho horolezectva,“ spomína Pavol Barabáš. Prvú bolo vidno Čo Oju. „Môj kamarát Jarýk Stejskal na ňu v roku 1985 urobil prvý zimný výstup na osemtisícovku alpským štýlom.“ Najvyššie vyčnieva vrchol Everestu pripomínajúci čierny rok 1988. „Najťažší výstup na vrchol je Boningtonovou cestou. Alpským štýlom ju prvý raz preliezli štyria Slováci. Žiaľ, pri zostupe prišli o život.“ Južná stena Lhoce Šar akoby podopierala Everest. Pre zasvätených symbolizuje vyhlásený himalájsky problém, ktorý v roku 1984 takisto vyriešili Slováci. Cez údolie sa lietadlu vzpína do cesty Veľký čierny obor, ako domorodci nazývajú ďalšiu osemtisícovku - Makalu. „Juhozápadný pilier dostal v roku 1976 prívlastok československý. Bol to na tú dobu obdivuhodný výkon,“ podotýka Paľo. Najvýchodnejšou, ale i najmohutnejšou osemtisícovkou na ceste do Bhutánu je Kančendžonga. „Desať rokov dozadu som šliapal údoliami pod jej severnú stenu. Jara Vonderčíka a Juraja Karhordóa hora zastavila iba 80 metrov pod vrcholom,“ spomína Barabáš na expedíciu, z ktorej vznikol jeho prvý úspešný film. Za zeleným SIKIMOM sa zemská kôra opäť dvíha do závratnej výšky. Veľké Himaláje Bhutánu sú strmé a neprístupné ako celé budhistické kráľovstvo.

### Povolenia na vstup

V členitom horskom teréne dokázali Bhutánci vybudovať len jediné medzinárodné letisko. Pri meste Paro našli vhodnú rovinu a v roku 1983 otvorili jednu pristávaciu dráhu. Z úzkeho údolia nie je ľahké vzlietnuť, tobôž tu pristáť. Prvých novinárov vpustili do krajiny až v roku 1974 pri príležitosti korunovácie terajšieho kráľa, štvrtého v poradí. Uctievaný Džigme Singye Wangčuk už roky dozerá na to, aby si Bhután udržal vzácne tradície a

nepodľahol „západnému vplyvu“. Udeľuje aj povolenia na vstup, kvôli ktorým do týchto končín zabľúdi minimum turistov. Len pár tisíc ročne. Neuškodí sa tak prírode, ani kultúre. Starodávne horské kráľovstvo na úpätí Himalájí si vďaka izolovanosti zachovalo svoju výnimočnosť. Tradičný vidiecky spôsob života a harmónia s prírodou sú tu všetkému nadradené princípy. Veď ide o jedinú ekologicky nenarušenú krajinu sveta.

Veľké Himaláje na severozápade krajiny ukrývajú dvadsať nevylezených vrcholov nad 7000 metrov. Sú to vlastne najvyššie panenské hory sveta. Nikdy na nich nestála ľudská noha. Gigantické, strmé štíty, z ktorých niektoré nie sú dokonca ani pomenované, domorodci považujú za sídla bohov. Studené a magické. „Na podnet petície, ktorú spísal „poddaný“ ľud, dobrý kráľ vydal uznesenie, ktorým zakázal vstup do výšok nad 6000 metrov. Nadobro, z náboženských dôvodov. Svätosť hôr musí byť uchovaná. Niet divu, že 7 554 metrov vysoký Ganghar Puensum zostáva najvyšším nepokoreným vrcholom na zemi,“ uvádza Paľo. Za najťažší trek planéty považujú odborníci pochod cez tieto hory. Nazývajú ho Snowman, čiže snežný muž. Len pár jedincom sa ho podarilo dokončiť.

### **Silný pocit čistoty**

„Krajinu najlepšie spoznáte, keď putujete po vlastných. Dlhé pochody dávajú priestor na rozjímanie. Noci pod holým nebom v spoločnosti pastierov dobytka s modlitebnými mlynčekmi v ruke, človeka prenesú do dôb dávno minulých,“ rozpráva Pavol Barabáš. Prechod cez päťtisíc metrov vysoké sedlá Veľkých Himalájí je neopakovateľným mystickým dobrodružstvom. V každom sedle veje množstvo modlitebných vlajok. Vietor z nich odnáša posvätnú mantru „Om many padme hüm“, aby zdal úctu všetkému živému na svete. „Naplánovali sme si tristo kilometrov dlhú cestu cez hory severozápadného Bhutánu. Počas šestnásťdňového pochodu sme nestretli ani jedného turistu, zato veľa domorodcov neskazených civilizáciou. Vysoko v horách sme zažili nielen úžasný pokoj, ale i silný pocit čistoty,“ opisuje známy dokumentarista. Celé dni boli na ceste, spávali v stanoch, s batožinou im pomohli kone a vo vyšších polohách neodmysliteľné jaky. Tie totiž nezastaví ani metrový sneh a kruté počasie.

### **Omilostená televízia**

Hornatá a zvlnená krajina už na prvý pohľad hovorila čosi o ľuďoch, ktorí ju obývajú. Roztrúsení v horských osadách sa navzájom potrebujú. Majú k sebe blízko, aj keď vzdialenosti sa v odlahlých horách merajú v kilometroch. Žijú v harmónii s prírodou, z toho, čo im dá pôda. Ich príbytky zodpovedajú tradíciám a účelnosti. „Tak ako v dedine Laya vo výške 3 900 metrov. Večne usmiate ženy a muži spoločne oddeľujú klasy horského jačmeňa od stonky. Jeden po druhom. Tak ako pred stáročiami,“ rozpráva Barabáš o tom, čo zachytil tretím okom svojej kamery. Videl ľudí ako obrábajú polia, chovajú jaky a zbožňujú svojho kráľa. Nezalievajú mu napríklad ani zákaz rybolovu, ktorý nariadil. Je totiž logický. Budhizmus, ktorý vyznávajú, je mierumilovný aj voči zvieratám.

Každému údoliu dominuje kláštor, nazývaný dzong. Veľké biele pevnosti kedysi strážili cesty do Tibetu. Dnes slúžia ako napoly duchovné a napoly administratívne centrá krajiny. Obývajú ich mnísi i štátni úradníci. Rozoznať ich podľa farby tradičného odevu „gho“.

Pripomína župan previazaný šalom. Biely nosia rádoví štátni úradníci, oranžoví patrí ministrom a vrcholom pyramídy je farba žltá - kráľovská. Kláštory umiestnené v tichých zákutiach Veľkých Himalájí sú považované za klenoty Bhutánskeho kráľovstva. Tých najvýznamnejších je tridsaťdva. Majú podobnú architektúru, pestrú výzdobu, uchovávajú starobylé tradície.

Bhután je vzácny vlastným spôsobom myslenia, stravovania, obliekania. Je to krajina bez vizuálneho znečistenia. „Nenájdete tu takmer žiadnu reklamu. Kráľ dokonca zakázal aj igelitové tašky, ktoré sú u nás všadeprítomné. Mobilné telefóny sem síce už dorazili, ale majú ich len najvyšší štátni úradníci. Aj televízia bola omilostená len pred pár rokmi. Priniesla nové informácie, ale aj novú kultúru. Náhly príval akčných filmov spôsobil šok. Deti sa začali v školách biť. Pre bhutánskych budhistov to bol neznámy jav, do tých dôb nemysliteľný a neprijateľný pre ich filozofiu,“ opisuje Pavol Barabáš. Aké zmeny nové technológie kráľovstvu prinesú, ukáže len čas.

### **Zásah do čierneho**

Trafit' terč, veľký ako tanier, je malý zázrak. Keď domorodý lukostrelec so zatajeným dychom napína tetivu, je od neho stoštyridsať metrov ďaleko. Vystrelí a hrobové ticho preruší explózia emócií okolostojacich. „Nič nepovzbudí ducha viac ako lukostreľba,“ tvrdia o národnom športe obyvatelia hlavného mesta Thimphu. Aj pri streľbe z luku musia Bhutánci nosiť po stáročia nemenné tradičné oblečenie. Osvojili si aj ďalšie zásady: cudzinci sa sem nemôžu priženiť a šesťdesiat percent územia musí zostať zalesnené. Na to všetko majú Bhutánci kráľovský dekrét. Na svoju krajinu sú nesmierne hrdí. Namiesto konkurencie ponúka ich dobrý kráľ „súciť“ a namiesto hrubého domáceho produktu „hrubé domáce šťastie“. To je cieľom rozvoja krajiny, osvietená cesta k pokroku. Tradičné poľnohospodárstvo a remeslá poskytnú ľuďom všetko, čo potrebujú. V skromnosti im ide panovník príkladom. Dračí kráľ, ako ho prezývajú, zmodernizoval aj vlastný úrad. V roku 1998 si obmedzil právomoci v prospech ministerskej rady a v roku 2008 sa ich celkom zriekne. Nahradí ho korunný princ Džigme Chesar Namgjal Wangčuk, ktorý už bude vládnuť spolu s dvojkomorovým parlamentom v systéme dvoch politických strán. V tom istom roku sa totiž v storočnej monarchii bude po prvý raz voliť. Keď kráľ rozhodol o vstupe do OSN, bola to prvá známka konca uzatvárania sa pred svetom. „Keď sa však začne Bhután otvárať aj investíciám, jeho predstava rozvoja založená na budhistickom šťastí sa rozplynie vo chvíli, keď krajinu zaplavia lacné poľnohospodárske produkty zo zahraničia. Technický pokrok raz dorazí aj do týchto končín.“ Odolá Bhután náporu novej doby, ktorá klope na dvere zabudnutého kráľovstva?

### **Zem hrmiaceho draka**

Hovorí sa, že na Bhután zabudli ľudia, ale nikdy nie bohovia. Budhistické náboženstvo tu vždy malo veľmi silné pozície. Názov Bhután je odvodený zo sanskritského Bhótanta, čo v preklade znamená „okraj Bhóty“, teda Tibetu. Preto sa tomuto kraju tiež niekedy hovorí spodný Tibet, rovnako ako Sikkimu. Bhutánci, ktorí rozprávajú dialektom tibetčiny nazývaným dzongha, volajú svoju krajinu Druk-jul: „Zem hrmiaceho draka“. Bhután je až dodnes monarchiou. V šestnástom storočí bol v krajine zavedený systém svojráznej svetskej

vlády. Medzi cirkevnou a svetskou mocou však odjakživa panovali veľké rozbroje. Až súčasný kráľ, ktorý vládne od roku 1972, tento dlhoročný spor šalamúnsky vyriešil. Vzal si za manželky štyri sestry z rodu hlavného budhistického lámu. Jedna z nich bola síce vydatá, ale tunajším mravom to nevaďí. Z každou z týchto žien má dve deti. O nasledovníka trónu, ktorý je od roku 1907 dedičný pre dynastiu Wangčuk, je teda dostatočne postarané. Tým došlo k praktickému spojeniu cirkevnej a svetskej moci. Kvituje to aj necelý milión obyvateľov kráľovstva dlhého sotva 300 a širokého 150 kilometrov. Nikomu nevaďí ani fakt, že pre dobro ľudu a na ochranu životného prostredia zakázal Bhután ako prvý na svete svojim obyvateľom fajčiť. Zato napríklad budúci rok netreba platiť dane. „Kráľovskí astrológovia predpovedali, že rok 2007 neveští pre krajinu nič dobrého. Dane sa preto nebudú vyberať. Krajina má tiež osláviť sté výročie monarchie, ale oslavy prebehnú až v roku 2008. Rozhodol o tom milovaný kráľ,“ opisuje Pavol Barabáš.

### **Šťastie je v mysli**

Chudoba nie je v Bhutáne chápaná ako nedostatok peňazí, ale šťastia. Budhistické učenie vraví, že šťastie vychádza priamo z človeka. „Nachádza sa v mysli. Ak toto človek pochopí, nájde šťastie ako jednotlivec, ako národ, alebo celá populácia,“ prezradil o svojej viere Tshennyi Gopon, budhistický mních v kláštore Gaza. Kráľ vytvára prostredie, v ktorom každý obyvateľ môže dosiahnuť šťastie. Znie to až neuveriteľne. „Bhután sa poučil z chýb, ktoré svet urobil počas posledného polstoročia rozvoja. Bol to však rozvoj materiálneho bohatstva, na ozajstné šťastie sa medzitým akosi pozabudlo. Mnohé národy obetovali kvôli ekonomického rozmachu svoju kultúru a životné prostredie.“ Aj pre Pavla Barabáša je veľkou neznámou, čo sa zmení, keď do Bhutánu príde demokracia a krajinu zaplavia výdobytky západnej civilizácie. Udržia sa tradície a krehká súdržnosť tunajšieho obyvateľstva? Ťažko predpovedať. „Nestačí žiadať od našich detí, aby si cenili zvyky kvôli tradíciám. Musíme im vytvoriť primerané dedičstvo. Čím viac cestujem tým viac si vážim národy, ktoré si uchovali tradičný spôsob života. Nie pre turistov, ale preto, že ich to naučili ich rodičia. Každá cesta ma utvrdzuje v presvedčení, že šťastie nenájdeme nikde inde na svete, len doma,“ mieni Pavol Barabáš. Bhután je v tomto smere priam rozprávkový. Posledné himalájske kráľovstvo si v krehkom ponímaní šťastia zvolilo tú správnu cestu. Zatiaľ.

spracoval Juraj Sedlák  
foto: Pavol Barabáš, K2 studio

„Cesta Bhutanom bola cestou do rozprávky. Hľadanie kúzla posledného kráľovstva na zemi, ktoré sa ešte zachovalo vďaka odlahlosti a neprístupnosti strmých Himalájí.“

Pavol Barabáš

## O FILME

Pre národ Bhutánu, ktorý žije vo výškach mocných Himalájí, sú posvätné tieto neprebádané hory a panensky snehobiele vrcholy, v ktorých prebývajú božstvá, zas úzkostlivo ochraňované.

Strhujúce horské pásmo kráľovstva s 20 nepokorenými vrcholmi nad 7000 metrov je domovom bohatej flóry a fauny, snúbiacej snežného leoparda, modrú ovцу a kozu s jakmi a ich pastiermi brázdiacimi vysokohorské svahy.

Horolezectvo tu bolo zavedené od roku 1983 do roku 1994, kým ho nezakázala vláda na podnet petície, ktorú spísal ľud, aby boli uchované svätosti hôr, ktoré plodia z hlbín podsvetia silu mysteriózneho vedomia a spirituality. Štít Ganghar Phuensum je najväčším neprelezeným vrcholom sveta.

Pre Bhutáncov je tento drsný terén domovom. Je to miesto, kde človek a príroda spolunažívajú v dokonalej harmónii.

„Hrubé národné šťastie (ďalej len GNH) je dôležitejšie než hrubý národný produkt.“

Týmito slovami kráľ Jigme Singye Wangchuck predstavil cestu Bhutánu, ktorá vedie k zmene a rozvoju krajiny. Definovaním šťastia, ako oficiálneho rozvojového zámeru, Bhután, zdá sa, pripomenul svetu zabudnuté prednosti.

Pre Bhutáncov je GNH osvietená cesta k pokroku. Poučili sa z chýb, ktoré urobil svet v piatich desaťročiach takzvaného rozvojového procesu. Mnoho krajín si totiž vysvetľuje - alebo lepšie povedané dezinterpretuje rozvoj ako snahu materiálneho obohatenia sa. Národy kvôli ekonomického rozmachu obetovali svoju kultúru a životné prostredie. Avšak krajiny, ktoré aj dosiahli úžasný ekonomický rozvoj, neboli natoľko šťastné.

GNH neodmietlo ekonomický rozvoj. Ibaže šťastie je prvoradé. GNH vychádza z budhistickej náuky, že šťastie nie je žriedlom vonkajším, ale vychádza zvnútra človeka. „Šťastie sa rodí v mysli," hovorí Tshennyi Lpon (prednostný mních) z Bhutánskeho Centrálného kláštora. „Ak pochopíme toto, nájdeme šťastie ako jednotlivce, ako spoločenstvo, ako národ, alebo celá populácia.“

## KONTAKT:

**Martina Straková**

K2 studio

Guothova 2

831 01 Bratislava

Tel: + 421-2-5477 3429

k2@k2studio.sk

www.k2studio.sk

## FOTOGALÉRIA





